

Stellingen :

De vroegmoderne samenleving kende bijzonder veel conflicten. De geschillen die bij de fora zijn aangetroffen vormen slechts het topje van de ijsberg. Toch is het eenzijdig om het grote aantal kwesties alleen te beschouwen vanuit de notie van de *agonale Kommunikation*. De onderlinge strijd was steeds gericht op het bereiken van vrede, evenwicht en harmonie (Zie hoofdstuk 9. Vgl. Roodenburg, H.W., 'Social control form below. New perspectives', in: Idem en P.C. Spierenburg, *Social control in Europe. Volume 1, 1500-1800* (Columbus 2004) 149-151; idem, 'Eer en oneer ten tijde van de Republiek: een tussenbalans', *Volkskundig Bulletin* 22, 2, (1996) 142 en Walz, R., *Hexenglaube und magische Kommunikation im Dorf der frühen Neuzeit. Die Verfolgungen in der Grafschaft Lippe* (Paderborn 1993) 422-457.)

Instrumenteel forumgebruik door geschilvoerende partijen was nadrukkelijk gewenst door de overheid. Stedelijke keuren boden daar ruimte voor en de betrokkenen maakten er gebruik van. Deze verwevenheid komt alleen tot zijn recht wanneer historici bij onderzoek naar sociale controle niet langer uitgaan van eenzijdige *top-down* en *bottom-up* benaderingen, maar beide zienswijzen integreren (Zie hoofdstuk 1,9. Vgl. Schilling, H., 'Profil und Perspektiven einer interdisziplinären und komparatistischen Disziplinierungsforschung jenseits einer Dichotomie von Gesellschafts- und Kulturgeschichte', in: Idem (red), *Institutionen, Instrumenten und Akteure sozialer Kontrolle und Disziplinierung im frühneuzeitlichen Europa* (Frankfurt am Main 1999) 23-26).

Instrumenteel forumgebruik maakte een wezenlijk onderdeel uit van de dagelijkse omgang met conflicten. De financiële draagkracht van de betrokken partijen was echter in belangrijke mate bepalend voor de hoeveelheid beschikbare opties (Zie hoofdstuk 9).

Buurtheren in de zeventiende eeuw in Leiden waren niet de drukbezette 'geschillenboeren', waarvoor sommige historici hen hebben aangezien (Zie hoofdstuk 2. Vgl. Walle, K., *Buurthouden* (Leiden 2005) 78; Roodenburg, H.W., 'Naar een etnografie van de vroegmoderne stad: De 'gebuyrten' in Leiden en Den Haag', in: Boekhorst, P. te, Burke, P. en Frijhoff, W.Th.M., *Cultuur en maatschappij in Nederland 1500-1850. Een historisch-antropologisch perspectief* (Meppel, Amsterdam, Heerlen 1992) 241-242).

Archieven van civiele fora zijn geheel ten onrechte tot nu toe vrijwel genegeerd in het sociale-controleonderzoek (Vgl. Heijden, M.P.C. van der, 'Bespreking van Dini Helters' 'Gescheurde bedden'', in *TvSG* 29 (2003) nr. 3, p. 367).

Nederlandse fora voor geschilbeslechting moeten meer laagdrempelig worden gemaakt. Te denken valt aan een stelsel van juridische adviseurs in de wijk, die, net als de huisartsen, spreekuur houden en die bemiddelen en beslissingen nemen.

De toegankelijkheid van het recht in Nederland kan verder worden verbeterd door de verplichte procesvertegenwoordiging af te schaffen. In plaats daarvan moeten juridische procedures doorzichtiger en eenvoudiger worden (Vgl. Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling, *Toegang tot recht* (Den Haag 2004) 39, 162).

De sociale samenhang in steden kan worden verbeterd wanneer inwoners elkaar vaker tegenkomen. Beleidsmakers moeten daarom meer plekken creëren waar mensen er niet aan ontkomen om elkaar te ontmoeten (Vgl. Blokland-Potters, T.V., *Wat stadsbewoners bindt. sociale relaties in een achterstandswijk*

(Kampen 1998) 317-326; Garrioch, D., *Neighbourhood and community in Paris, 1740-1790* (Cambridge etc. 1986) 227,228).

Historici schrijven betere teksten als ze enige journalistieke handreikingen ter harte zouden nemen, zoals eenvoudig taalgebruik, vermindering van jargon en het uitgangspunt dat de lezer vrijwel van niets weet.

Regionale Omroepen kunnen een veel jonger publiek bereiken wanneer ze internet zouden (kunnen) ontwikkelen tot volwaardig medium naast radio en televisie (Vgl. Rutten, P., *De toekomst van de regionale publieke omroep. Verkenning van maatschappelijke, culturele en journalistieke betekenissen* (Hilversum 2006) 68).

Voor het integreren van radio, televisie en internet bij omroepen is meer nodig dan een grote redactieruimte en de juiste technische hulpmiddelen. Integratie staat of valt met crossmediaal denken. En dat kost tijd, met name in de journalistiek, waar men vooral routinematig en volgens informele afspraken werkt (Vgl. Deuze, M., *Wat is journalistiek?* (Amsterdam 2004) 94-103).

Onderlinge discussie over de geloofsinhoud is binnen vrijzinnige gezindten een ondergeschoven kindje, uit angst om de gewenste tolerantie en individualiteit geweld aan te doen. Daardoor hebben vrijzinnigen moeite om duidelijk te maken wat hen beweegt en ontbreekt het hen aan wervingskracht.

Tolerantie komt bij vrijzinnige denominaties niet alleen voort uit ideologische overtuiging, maar ook uit een dringende behoefte om de boel bij elkaar te houden.